

Læreruddannelsen Roskilde

Velfærdsteknologi som nyt emne i samfundsfag

Niels Erik Borges, Lektor, Læreruddannelsen Roskilde, UCSJ

I samfundsfag på læreruddannelsen har emnet velfærdsteknologi kun i marginalt omfang været inddraget i undervisningsfaget. Lærermidlerne om emnet er helt fraværende. Da velfærdsteknologi dels i større omfang indvirker på individets navigationsmuligheder og dels i stigende grad udbydes af institutionerne, er emnet ganske oplagt i samfundsfag. Derfor har undervisningsfaget samfundsfag, som led i den generelle undervisning i sociologi og det senmoderne samfund, og som forberedelse til praktikken på 4. årgang, inddraget velfærdsteknologi. Samfundsfagsholdet¹ på 4. årgang består af 25 studerende, og de fleste udarbejdede lektioner af 2 – 4 lektioners varighed. Den centrale problematik var at finde artikler og didaktisere disse.

Læringsmålsætninger

Målet for undervisningen i 12 lektioner i samfundsfag på læreruddannelsen om velfærdsteknologi var flerstrengt og meget konkret og praksisfokuseret mht. at integrere emnet i de studerendes kommende 6 ugers praktik:

At kvalificere kendskabet til velfærdsteknologi og dets centrale rolle i en senmoderne samfundsudviklingsstrategi. Dette blev anskuet primært ud fra et sociologisk perspektiv og sekundært politisk – økonomisk.

At se emnet i relation til de nye Forenklede Fælles Mål (FFM)² kompetencemål om Innovation og entreprenørskab (3. 10).

At indsamle undervisningsmateriale og didaktisere det, da velfærdsteknologi ikke nævnes i samfundsfagets undervisningsmateriale.

At planlægge, gennemføre og evaluere et kort læringsmålstyret undervisningsforløb for 8. eller 9. klassetrin (2 – 4 timer) i praktikken, fx ud fra relationsmodellen.

Udgangspunktet for undervisningen var en indkredsning af velfærdsteknologi ud fra en mere sociologisk individual definition ; "... define STL (scientific and technological literacy) as the empowerment of people in the name of humanistic and/or socio-economic goals, and then confront it with normal teaching practices. I suggest some criteria to evaluate a person's ability to negotiate within a technoscientific society..."³

Aspekter og viden om genstandsområdet velfærdsteknologi blev præsenteret og debatteret ud fra flg. artikler; Wikipedia: Velfærdsteknologi,⁴ Vækstteamet for sundheds- og velfærdsløsninger: Anbefalinger,⁵ Intelligent

¹ Ir – 14 – sf SF lu 07

² Undervisningsministeriet: Forenklede Fælles Mål. 2014

³ Fourez, Gérard: Scientific and Technological Literacy as a Social Practice. Social Studies of Science, December 1997 vol. 27 no. 6 p. 903-936. <http://sss.sagepub.com/content/27/6/903.short>

⁴ Fra Wikipedia, den frie encyklopædi <http://da.wikipedia.org/wiki/Velf%C3%A6rdsteknologi>

⁵ Vækstteamet for sundheds- og velfærdsløsninger: Anbefalinger 2013 http://www.welfaretech.dk/media/850682/2013_01_v_kstteamet_for_sundheds-og_velf_rdsl_sningers_anbefalinger__jan_2013.pdf

ble skal udrede tissetrang,⁶ Ingeniør i velfærdsteknologi⁷ og 10 punkter der er vigtige i forhold til velfærdsteknologi.⁸

Emnet blev dernæst sat ind i en mere generel beskrivelse af det senmoderne samfund i et Anthony Giddens perspektiv om refleksivitet, udlejring af sociale relationer og individualitet, jf. definitionen om empowerment. Desuden blev Pierre Bourdieus⁹ analyser om felt, symbolsk vold og underkastelse inddraget for at kaste et mere kritisk lys på genstandsfeltet. Desuden blev Michel Foucaults styringsteknologier¹⁰, selvledelse og disciplinering berørt for at kaste et kritisk refleksivt blik på det velfærdsteknologiens doxa.

Didaktiske overvejelser

På baggrund af den generelle indføring i velfærdsteknologi og sociologiske tænkere fik de studerende flg. spørgsmål og gruppeopgave: At udarbejde en undervisningsplan for den kommende praktik på 2 – 4 timers varighed, der enten kunne være et selvstændigt emne eller indgå i et mere overordnet emne som fx velfærd og velfærdsteknologi, senmoderne individualisme eller afhængighed af offentlig service.

Blandt andre blev følgende spørgsmål rejst: Hvorledes kan emnet begrundes og kvalificeres ud fra bestemmelserne og vejledningen i FFM? Er det muligt i undervisningen at opdele de 4 kompetenceområder sociologi, økonomi, politik og samfundsfaglig metode i relation til velfærdsteknologi, eller udgør de 4 et sammenhængende hele? Kan identitet og socialiseringsbegrebet anvendes i denne forbindelse? Hvilke læringsmål har emnet? Hvordan vil i organisere/gennemføre og evaluere emnet? Hvilke undervisningsmidler er anvendelige og findes der eksemplarisk undervisningsmateriale? Kan der anføres kritik i et sociologisk perspektiv, og er det muligt at inddrage Bourdieu og Foucaults teorier i undervisningen i 8. og 9. klasser? Stillingtagen, relevans og viden om velfærdsteknologi blev i det didaktiske udgangspunkt anskueliggjort og debatteret i forhold til fagformålets tale om; "... opnå viden og færdigheder ... tage reflekteret stilling til samfundet og dets udvikling ... opnå forudsætninger for udvikling af kritisk tænkning og et værdgrundlag, så de kan deltage kvalificeret og engageret i samfundet."

Dette understøttes og videreudvikles i FFM's afsnit om Innovation og entreprenørskab:

"... at stille kreative spørgsmål og finde kreative løsningsforslag til samfundsmæssige problemstillinger og i det hele taget arbejde med at stille spørgsmålstegn ved givne sandheder. Man kan fx arbejde med kontrafaktiske spørgsmål eller operere med dilemmas spørgsmål, der kan udfordre elevernes opfattelse af konkrete samfundsmæssige sammenhænge."

Videre blev spørgsmålet om omverdensforståelse, kreativitet, personlig stillingtagen og evne til handling inddraget som kompetencer emnet kan udvikle. Dette blev underbygget af helt konkrete velfærdsteknologiske tiltag som robotstøvsugeren, intelligent ble og It-rygsæk.

I færdighedsmål i socialisering blev det vægtet, at eleverne skal kunne redegøre for:

"... fællesskabers rolle i socialiseringen ..." og i vidensmålet; "... kan analysere sociale grupper og fællesskabers betydning for socialisering og identitetsdannelse."

Læringsmålet inkluderede begreber som primær – og sekundær socialisering, dobbeltsocialisering og tegn på læring kunne være, at de kan anvende begreberne og give eksempler herpå ud fra velfærdsteknologisk

⁶ Olsen, Ditte. Metroxpres 4. sept. 2014

⁷ Syddansk Universitet <http://www.sdu.dk/uddannelse/bachelor/velfaerdsteknologi>

⁸ Punkterne udarbejdet Raziye, Sadol, Louise Pedersen, Nicolai Haagensen på baggrund af: Socialisering i det digitaliserede samfund. Studieprodukt jan. 2013

⁹ Mik – Meyer, Nanna og Kaspar Villadsen: Bourdieu: Felt, symbolsk vold og underkastelse, s. 68 – 90. Mik – Meyer, Nanna og Kaspar Villadsen: Magtens former. Sociologiske perspektiver på statens møde med borgeren. Hans Reitzels Forlag 2007.

¹⁰ Mik – Meyer, Nanna og Kaspar Villadsen: Foucault: Den bevægelige velfærdskritik, s. 16 – 42. Mik – Meyer, Nanna og Kaspar Villadsen: Magtens former. Sociologiske perspektiver på statens møde med borgeren. Hans Reitzels Forlag 2007.

indvirken på socialisering i positiv forstand; at der sker en større frisættelse af individet og i negativ forstand; individet styres af teknologi, har mindre menneskelig kontakt og kan føle sig fremmedgjort, hvis de ikke kan håndtere teknologien. Desuden blev det understreget, at den sekundære socialisering delvis styres af teknologi. Dette kan medføre en positiv eller negativ påvirkning af identiteten.

Undervisningsplaner

De studerende dannede selv 6 arbejdsgrupper bestående af tilsammen 19 studerende. De 6 grupper var en konsekvens af samarbejdspræferencer og ikke ud fra forskellige faglige – didaktiske syn. Den første undervisningsplan tog udgangspunkt i robotstøvsugerens og en positiv definition af velfærdsteknologi, der entydigt styrker individet. Til forløbet inkluderedes 3 artikler; 1 oplysende (positiv), 1 positiv artikel og en kritisk. Artiklerne var fulgt op af 3 spørgsmål, der dels gik på en redegørelse for velfærdsteknologien, dels analyserende og til sidst en vurderende. Læringsmålet var at diskutere værdier, få færdigheder i at analysere forskellige synspunkter og tage reflekteret stilling og kritisk tænkning (fagformålet § stk. 1 og 2). Artiklerne kunne indlysende anvendes som et prøveoplæg i samfundsfag i 9. klasse.

Undervisningsplan 2 var ligeledes udarbejdet som et prøveoplæg, der havde et økonomisk sigte. Eleverne fik udleveret 4 links. Arbejdsmetoden var gruppearbejde, hvor der skulle præsenteres et velfærdsprodukt, der bl.a. skulle være informativt og vurdere, hvilken betydning produktet kan have for samfundet. Evalueringen af viden skulle komme til udtryk ved fremlæggelsen og svarene på spørgsmålene stillet af de andre elever. Det 3. forløb havde igen et økonomisk sigte, der skulle styrke den kritiske sans og forebygge livsstilssygdomme bl.a. vha. motionsapps. Organiseringen af undervisningen foregik ud fra cooperative learnings (cl) principper. Desuden vægtes kompetenceområdet samfundsfaglig metode; undersøgelsesmetoder og statistik.

Det 4. undervisningsforløb omfattede 2 timer og fokuserede på koblingen ideologi og socialpolitik. En video om blindestok og en artikel om robotstøvsugerens var central i undervisningen. Evalueringen var formativ; fremadrettet, procesorienteret for at styrke elevernes interesse, faglighed og nysgerrighed.

Læringsmålet var i den 5. undervisningsplan at udvælge kritiske argumenter på baggrund af informationssøgning og kunne diskutere ud fra argumenterne. Videre var færdigheds/vidensmålet at blive i stand til at overveje/designe/producere på baggrund af nytilegnet viden, inklusiv 3 udleverede artikler. Ud fra cl strategier blev klassen opdelt i grupper, der skulle argumentere positivt og kritisk. Ud fra disse debatteres synspunkter på klasseniveau. Desuden fik eleverne til opgave innovativt at opfinde et velfærdsteknologisk produkt, jf. Innovation og entreprenørskab.

Den sidste og 6. plan havde et sociologisk sigte; ” ... skal tage stilling til udviklingsmuligheder og problemstillinger på baggrund af en forståelse af samfundsudviklingen ...” (FFM). Vidensmålet var viden om socialisering og identitetsdannelse ud fra inklusion af ordblinde i folkeskoleklasser via IT – rygsækken. I undervisningen blev flg. spørgsmål stillet; It – rygsækkens fordele/ulempes og hvordan påvirker det samfundet, at ordblinde kan inkluderes? Desuden blev et andet mere kreativt spørgsmål stillet; Hvilke andre velfærdsteknologiske løsninger kan være aktuelle for børn og unge i skolealderen med henblik på identitetsdannelse?

Undervisningsplanerne blev fremlagt for holdet og debatteret grundigt. Diskussionerne var til tider intense og følelseladede, men samlet set ganske faglige. Synet på velfærdsteknologiske løsninger og innovation blev oftest set som en empowerment af individet, der ville styrke navigationsmulighederne og uafhængigheden af eksperter og servicemedarbejdere. Kritik blev også fremsat, den gik mest på en fremmedgørelse, især på ældre medborgere, der ikke er opvokset med computere og højteknologi, jf. brug af mobiltelefoner og meddelelser fra det offentlige/banker mv. Ensomhed og umyndiggørelse blev fremhævet som en anden negativ konsekvens, men den generelle holdning var meget deterministisk; at den velfærdsteknologiske udvikling vil tage til, så der er ingen vej uden om (omverdensforståelse). En væsentlig

konklusion var, at udviklingen fremmes af økonomiske sparehensyn. Dvs. at det politiske kompetenceområde sammenholdt med den demografiske udvikling, blev set som en central drivkraft. Motivationen af skoleelever blev fremhævet, da en del artikler fremhævede ældresektorens brug af velfærdsteknologiske produkter, og dette kan virke fjernt fra eleverne. Dog blev det understreget, at eleverne har bedsteforældre, hvorfor det er en del af deres erfaringsverden.

Afsluttende refleksioner

Velfærdsteknologi udgjorde et eksemplarisk emne i samfundsfag, som ikke alle studerende havde kendskab til (min vurdering). Dette underbygges af manglende undervisningsmateriale, begrebet er ikke nævnt i de 3 mest anvendte lærebogssystemer i faget. Sammenholdes dette med undervisningen og den velfærdsteknologiske dagsorden, er de studerende blevet forberedt til at undervise i emnet. Interessen var god, og de forskellige undervisningsplaner vidner om forskellige tilgange, arbejdsmåder og fokuspunkter. Alle 4 kompetenceområder blev inddraget i varieret omfang. FFM blev opfyldt i varieret omfang, viden blev opnået, kritisk stillingtagen og ikke mindst kreative spørgsmål blev udfoldet. De studerende blev bevidstgjorte om læringsmål, specielt i relation til fagformålet og afsnittet om Innovation og entreprenørskab. Fx skulle eleverne iflg. undervisningsplan 5 selv udtænke velfærdsteknologi. Fascinationen af teknologien blev udfoldet, men en kritisk tilgang var også dominerende, hvorved en blind teknologibegejstring blev reflekteret, og inkluderede et blik på de mere negative konsekvenser. Dilemmas spørgsmål typisk for og imod synspunkter blev debatteret. Dog blev Bourdieu og Foucault ikke direkte inkluderet i undervisningsplanerne, men indirekte. Det var i højere grad Giddens og empowerment, der styrede debatten, før underviseren bragte Bourdieu og Foucault på banen i diskussionen. Der var ikke samme fokus på, at en ikke-håndtering af velfærdsteknologi kan cementere eller forstærke uligheder, og at teknologien kan ses som en disciplinering af individet, da man indretter sig på teknologiens (magtens) præmisser og derfor passiviseres. Velfærdsteknologi kan styrke den kulturelle kapital, jf. ordblinde og It – rygsækken og samtidig øge både den positive og kritiske fokus på nævnte teknologier. Samlet set kan man konkludere, at refleksivitet og viden om emnet styrkede de studerendes og min velfærdsteknologiske literacy.